

Juryrapport Amy van Markenprijs 2016

Het is dit jaar de zesde keer dat de Stichting Leonora Christina de Amy van Markenprijs toekent, een prijs voor een uitmuntende, recent uitgekomen literaire vertaling in het Nederlands uit een van de Scandinavische talen, vernoemd naar prof. van Marken (1912-1995). Amy van Marken leverde gedurende vele decennia middels haar colleges, literaire vertalingen en wetenschappelijke publicaties een belangrijke bijdrage aan de bekendheid met en verspreiding van de Scandinavische literatuur en cultuur in het Nederlandse taalgebied.

Twaalf vertalingen uit vier verschillende Scandinavische talen werden in 2016 voorgelegd aan de jury van de Amy van Markenprijs. Hieronder twee dichtbundels, één non-fictie werk en een negental romans. De keuze van de jury, die dit jaar bestond uit Adriaan van der Hoeven, Godelieve Laureys en Suze van der Poll, viel uiteindelijk op de vertaling van *Familie*, de debuutroman van de jonge Fins-Zweedse auteur Philip Teir.

Familie is veel meer dan de familieroman die de titel doet vermoeden. Teir schetst een beeld van de hedendaagse Finse samenleving. Hij neemt weliswaar op scherpe wijze, en niet gespeend van het nodige sarcasme, de relaties tussen de vier gezinsleden die centraal staan in deze roman onder de loep, maar al gauw blijkt dat het hem om meer te doen is. Het is zeker geen toeval dat Teir een huwelijk presenteert tussen een Zweedstalige Fin en zijn Finse echtgenote-met-Russische-wortels, een huwelijk dat zijn langste tijd gehad heeft.

Waar de relatie tussen de van oorsprong Zweedstalige Max en zijn vrouw Katriina gespiegeld wordt aan de complexe Finse geschiedenis, lijken hun dochters minder getekend door die geschiedenis. De oudste, de docente Helen, laat uit een soort trouw aan de traditie haar leerlingen weliswaar nog wel Linna's *De onbekende soldaat* laat lezen, maar zij lijkt te beseffen dat dat verhaal haar leerlingen weinig meer zegt. De vrijgevochten jongste dochter Eva slaagt erin zich echt los te maken van haar Finse wortels en die eeuwige Russische schaduw. Zij slaat haar vleugels uit en strijkt even neer in Londen, waarmee ze de jongere generatie belichaamt die zich internationaal oriënteert.

Door de focalisatie te wisselen - vaak per hoofdstuk – biedt Teir een inkijkje in de leefwereld en gedachten van deze vier verwante, maar zeer verschillende personages.

Hoewel thematisch noch stilistisch heel vernieuwend, de verhouding tussen Max en zijn oudstudente en tussen Eva en haar docent zijn wat clichématig, is Teir er wel in geslaagd vier geloofwaardige, zelfstandige stemmen en daarmee vier narratieve lijnen te tekenen die knap met elkaar verweven zijn.

De jury heeft veel waardering voor de wijze waarop Sophie Kuiper deze eigentijdse, realistische zedenschets die zich voornamelijk afspeelt in het Zweeds-Finse milieu in Helsinki aan het begin van het tweede decennium van de 21^e eeuw, heeft vertaald. De vertaling van Kuipers viel in positieve zin op. Niet alleen doet haar vertaling recht aan het origineel, ook is het Nederlands vlot en verzorgd. Het is evenwel in het bijzonder de durf van de vertaalster die lof verdient. Anders dan veel van de andere inzendingen is Sophie Kuiper erin geslaagd de brontekst los te laten, zonder dat dit overigens leidt tot weglatingen of een al te vrije vertaling.

“Typiskt pappa. Så fort det kommer en ny person som inte har hört alla hans gamla historier så huggar han tag i den. Du måste inte lyssna på allt han säger, om han börjar prata en massa strunt så är det bara att ignorera honom. Dessutom var han full i kväll” (134)

“Typisch mijn vader. Zodra er iemand opduikt die zijn oude verhalen nog niet kent, slaat hij toe. Je hoeft niet te luisteren naar alles wat hij zegt. Als hij onzin begint uit te kramen, kun je hem gewoon negeren. Bovendien was hij dronken vanavond” (134)

Met de keuze voor Sophie Kuiper is de jury zich ervan bewust dat ze niet gekozen heeft voor een gevestigde vertaler met een jarenlange staat van dienst, maar eerder voor een aanstormend talent dat nog jarenlang kan laten zien waartoe ze in staat is. Kuiper staat nog aan het begin van haar carrière, maar heeft desondanks al een breed vertaaloeuvre opgebouwd, waarbij ze bovendien niet alleen uit het (Finland-) Zweeds, maar ook uit het Fins vertaalt. Naast een aantal kinderboeken heeft ze in samenwerking met de gevestigde vertaalster Fins, Marja-Leena Hellings, **Een bundel haarspelden** van de vooraanstaande Finse auteur Sofi Oksanen vertaald. Daarna vertaalde ze zelfstandig Oksanens **Norma**, dat dit jaar is verschenen. Vorig jaar verscheen Kuipers vertaling van **Waar vier wegen samenkomen** van de Finse schrijver Tommi Kinnunen. Deze vertaling werd genomineerd voor de Europese literatuurprijs, een prijs voor een excellente Nederlandse vertaling van een Europese roman, waarmee vastgesteld kan worden dat Kuipers kwaliteiten ook onderkend zijn met betrekking tot een vertaling uit het Fins. En nu ontvangt ze dus de Amy van Markenprijs voor haar vertaling uit het (Finland-) Zweeds van Philip Teirs roman **Vinterkriget. En äktenskapsroman**, een roman die zich voornamelijk in Finland afspeelt en de vertaalster alleen al daardoor op het lijf geschreven lijkt.

Sophie Kuiper heeft de roman **Familie** van Philip Teir soepel en natuurlijk vertaald. De vertaling van de titel doet minder recht aan het origineel: **Vinterkriget. En äktenskapsroman** (letterlijk: De Winteroorlog. Een Huwelijksroman). Door de keuze voor het algemene *Familie* gaan de historische connotaties in de oorspronkelijke titel verloren en dat is betreuenswaardig aangezien de roman bol staat van openlijke en verdeckte verwijzingen naar de culturele, politieke en sociale Finse geschiedenis. De jury vermoedt echter dat de keuze voor deze titel ingegeven is door de Nederlandse uitgever, want van vervlakking is elders in de vertaling van de tekst geen sprake.

Kuiper geeft in haar vertaling blijk van een grote vertrouwdheid met de Finse samenleving en geschiedenis. Ook heeft zij de altijd aanwezige valkuilen van scandinavismen, zowel op het gebied van de woordkeuze (zo vertaalt ze het veelvuldig voorkomende *när* gelukkig maar zelden met *wanneer* “Jag grät när jag skulle tilldags” > “Ik huilde als ik naar de crèche moest” (133); ‘sprack hela hennes ansikte upp i ett leende’ > ‘werd haar gezicht één grote glimlach’ (227)) als de zinsbouw, goed weten te vermijden en zij heeft de verschillende registers die de roman kenmerken goed getroffen. De dialogen zijn vlot vertaald

‘Ik denk erover om naar Londen te gaan’, zei haar vader nu. [...] ‘Wat ga je in Londen doen?’ vroeg Eva. ‘Demonstreren tegen het kapitalisme en de bankiers, net zoals we tegen de oorlog in Vietnam demonstreerden.’ ‘Jij hebt toch nooit tegen de oorlog in Vietnam gedemonstreerd?’ vroeg Eva [...] ‘Ik bedoel ‘wij’ als in ‘mijn generatie’, niet ik persoonlijk.’ (138)

en Sophie Kuiper heeft een idioom gecreëerd dat mooi aansluit op de verschillende karakters: hoofdpersoon Max, een gevierd hoogleraar sociologie, die zich in de nadagen van zijn carrière bevindt, en aan een biografie van de grote Finse socioloog Edvard Westermarck werkt. Niet alleen de carrière, ook het huwelijk van Max lijkt zijn beste tijd te hebben gehad. Dat hij verliefd dreigt te worden op een oud-studente, die hem ter gelegenheid van zijn 60ste verjaardag komt interviewen voor de grootste Finse krant, **Helsingin Sanomat**, lijkt toch vooral voort te sprouiten uit gestreelde ijdelheid; hoe anders is zijn vrouw Katriina, die een baan heeft in het hogere middenkader van de gezondheidszorg en zowel ten overstaan van haar collega's als in relatie tot haar man en volwassen kinderen de touwtjes in handen probeert te houden. Dat ze daarbij de anderen te weinig ruimte gunt leidt tot gespannen situaties; de oudste dochter Helen, werkzaam als lerares op een school, getrouwd met de degelijke, ietwat saaie, maar praktische Christian (die aan het eind toch ook een andere kant blijkt te hebben), moeder van twee kinderen; en de jongste dochter Eva, die zich

probeert los te maken van haar familie en kiest voor een kunstopleiding in Londen, waar ze een verhouding krijgt met haar bipolaire docent Malik (en zwanger van hem raakt) en via een andere vriend en toekomstige echtgenoot (Russ) terecht komt in de wereld van de Occupy-beweging, die zijn tenten heeft opgeslagen voor de St. Paul's Cathedral. Vooral via Eva wordt een andere ruimte en een ander register geïntroduceerd, dat van de kunstbeschouwing en – in mindere mate – de antiglobalisten, dat als een mooi tegenwicht functioneert naast het wetenschappelijke, maar tegelijkertijd eveneens nonchalante van vader Max en het meer nuchtere, bestuurlijke van moeder Katriina. Kuiper heeft deze registers goed aangevoeld en op een geloofwaardige manier in het Nederlands weten over te zetten. Een enkele keer had ze misschien voor een meer idiomatisch Nederlandse oplossing kunnen kiezen, zoals bijvoorbeeld politicologie in plaats van staatswetenschap (p.78). Wellicht dat de lezer ook onbekend is met technische woorden als *synapsen* (p.88), of *catatonisch* (p.149), terwijl ook *diplomaticus* (p.122) vervreemdend werkt. Een enkele keer had ze een samenstelling beter kunnen vermijden (rolstoelafhankelijk p.225, of winterduisternis, p.145 – dat eventueel als poëtisch uitgelegd kan worden). Maar dit zijn kleinigheden, waar een veelvoud van goede oplossingen tegenover staat, in een vertaling die naar het oordeel van de jury niet alleen precies is en prettig leest, maar die bovenal voortreffelijk loopt.

Namens de jury:

Adriaan van der Hoeven, Godelieve Laureys en Suze van der Poll